

Safe spAcEs For LEarning | SAFE

Vodič

Kako stvoriti i održavati siguran prostor za učenje odraslih

Intelektualni rezultat 1

Publikacija koju je koordinisao: ICAE -
Međunarodni savet za obrazovanje odraslih

The SAFE Learning Guide:
How to create and Maintain Safe spaces for Learning

+ Ag Number: 2020-1-PT01-KA204-078631

Project Partners

Coordinator

Escola Profissional **AMAR TERRA VERDE**

Partners

Ovaj izveštaj je objavljen pod licencom Creative Commons Attribution 4.0 International.

Imate slobodu da:

- Delite: Kopirate i redistribuirate materijal u bilo kojem mediju ili formatu.
- Prilagodite: Remiksujete, transformišete i gradite materijal u bilo koje, čak i u komercijalne svrhe. Nosilac licence ne može opozvati ova prava sve dok se pridržavate uslova licence.

Pod sledećim uslovima:

- Pripisivanje: Morate pružiti odgovarajući kredit, pružiti link ka licenci i naznačiti da li su napravljene promene. To možete uraditi na razuman način, ali ne na način koji sugerise da nosilac licence podržava vas ili vašu upotrebu.
- Deljenje pod istim uslovima: Ako remiksujete, transformišete ili gradite na materijalu, morate distribuirati svoje doprinose pod istom licencom kao i original.

Link ka licenci: [Creative Commons Attribution 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Podrška Evropske komisije za produkciju ove publikacije ne predstavlja odobrenje sadržaja, koji odražavaju samo stavove autora, i Komisija se ne može smatrati odgovornom za bilo koju upotrebu koja može biti napravljena na osnovu informacija sadržanih u njoj.

The SAFE Learning Guide:

How to create and Maintain Safe spaces for Learning

IO1.A VODIČ: Kako stvoriti i održavati sigurne prostore za učenje

Publikacija koju je koordinisao: ICAE - Međunarodni savet za obrazovanje odraslih

Uvod	4
Uloga institucija u stvaranju sigurnih prostora za učenje	8
Struktura vodiča.....	10
Okruženje za učenje kao element sigurnog prostora.....	11
Fizički prostor.....	11
Vreme	12
Formalni obrazovni okvir.....	13
Javni prostori.....	14
Online, digitalni prostori	16
Metodologije u kontekstu sigurnih prostora za učenje i veština i pristupa trenera	18
Identifikovane metode.....	21
Metode zasnovane na umetnosti u obrazovanju odraslih.....	23
Igre u okruženju učenj.....	24

SAFE SPACES FOR LEARNING

Uvod

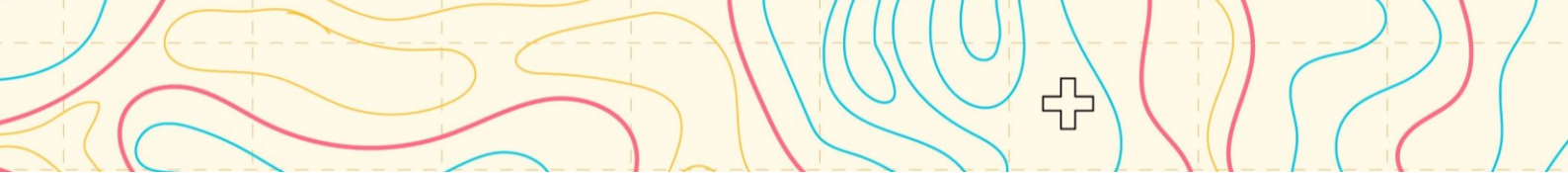
Cilj ovog vodiča je podržati edukatore odraslih, trenere, organizatore i druge pružaoce obrazovanja odraslih u stvaranju i održavanju sigurnih prostora za učenje. Koncept sigurnog prostora je širok i kompleksan i može se odnositi na različite aspekte obrazovne prakse, bilo da je povezan sa fizičkim aspektom prostora, online okruženjem ili ulogom trenera, organizatora i/ili učenika u stvaranju sigurne atmosfere učenja. U okviru ovog složenog okvira, tokom projekta se došlo do razumevanja da bi ideje o sigurnim prostorima za učenje trebalo da budu postavljene ne kroz statične pojmove "sigurno" i "nesigurno", već kroz relacijski rad između svih aktera u procesu učenja, kao i kroz stalno ulaganje u njih.

Konzorcijum projekta je tokom svojih aktivnosti sa različitim grupama učenika prikupio primere kako sigurno okruženje za učenje promoviše obrazovanje za različitost i dobrodošlice inkluzivne prostore za različite pozadine (seksualna orijentacija, kulturna ili verska).

Tema sigurnog prostora je povezana sa svim okruženjima učenja, uključujući:

- ✔ Formalne obrazovne prostore (škole, univerziteti...)
- ✔ Neformalne (javni prostori, otvorene zajednice...)
- ✔ Neformalne (neformalne organizacije, udruženja i projekti zajednice...)

Uzimajući u obzir sva ova okruženja, konzorcijum je prikupio Vizuelnu biblioteku Sigurnih prostora sa primerima dobre prakse iz svih partnerskih zemalja. Vizuelna biblioteka predstavlja primere rada unutar različitih organizacija, zajednica, neformalnih pokreta i rada sa različitim grupama odraslih učenika u nepovoljnom položaju (grupe izbeglica, učenici diskriminirani na osnovu rodne identifikacije, grupe marginalizovanih žena, LGBTIQ+ grupe).

Vizuelna biblioteka, koja je dostupna kako online, tako i kao publikacija, ističe glavne elemente uspešne paradigme sigurnog prostora za učenje. Dobre prakse obuhvataju kako sigurne fizičke prostore, tako i sigurne online prostore.

Tokom istraživačke faze, konzorcijum je organizovao fokus grupe u zemljama gde se projekat odvijao. Učestvovali su pojedinci iz različitih profesionalnih konteksta, široka zajednica obrazovanja odraslih, uključujući edukatore, trenere i pružaoce obrazovanja angažovane u formalnom, neformalnom i informalnom obrazovanju. Fokus grupe su takođe obuhvatile odrasle učenike i njihove perspektive o tome kako bi sigurni prostori za učenje trebalo da budu stvarani, održavani i kako ih doživljavaju kako pojedinci, tako i kao grupa. Izveštaj o fokus grupama pruža analizu koncepta sigurnog prostora, zaključke i doprinose ovih grupa. Ovaj vodič će koristiti preporuke iz izveštaja, zajedno sa primerima iz vizuelne biblioteke, kako bi pružio uvide edukatorima i organizatorima o stvaranju i održavanju sigurnih prostora za učenje.

Izveštaj o fokus grupama ima strukturu koja se oslanja na pet pitanja: Zašto, Šta, Ko, Gde i Kako, a odnose se na koncept sigurnih prostora za učenje.

Pitanje Zašto se odnosi na "Zašto su nam potrebni sigurni prostori?", kako za edukatore tako i za učenike, odnosno razlozi iz svakodnevnog života učenika, ali i poteškoće sa kojima se suočavaju edukatori. Šta i Gde obuhvataju šta čini siguran prostor; da li je to stvarni prostor, virtuelni prostor ili posebna vrsta odnosa između grupe i edukatora. Pitanje Ko se bavi pitanjem "Kome treba siguran prostor", "Ko odlučuje šta je siguran prostor" i "za koga", te "Ko ima pravo da odredi sigurnost određenog prostora". Gde se bavi lokacijom sigurnih prostora. Ovde govorimo o stvarnim prostorima i njihovoj lokaciji, na primer, u izjavi "u komšiluku" – kako bi bili lako dostupni. Naposljetku, Kako se odnosi na pedagoški rad unutar sigurnih prostora. Postavlja pitanje: kako mi - kao edukatori - treba da delujemo unutar ovih

sigurnih prostora. Ova pitanja pokazuju mnogostrukost dimenzija koncepta sigurnih prostora u obrazovanju, i kompleksne odnose između svih ovih elemenata prilikom iznošenja uvida i sugestija o tome kako stvoriti i održavati ova okruženja za učenje.

Tokom istraživačke faze projekta, konzorcijum je identifikovao različite elemente koje siguran prostor za učenje treba da ima, kao što su:

- ✔ Oprema koja je adekvatna (za uživo i online lokacije), dizajnirana prema specifičnoj grupi učenika i konstantno prilagodljiva (fleksibilnost)
- ✔ Učionička atmosfera koja podržava kulturu saradnje, poverenje i inkluziju
- ✔ Edukatori i treneri sa refleksivnim veštinama, sposobni da pokrenu procese analize i samorefleksije o ličnim veštinama, idejama i uverenjima; posedovanje snažnih veština slušanja je jedan od ključnih elemenata; odnos između nastavnika/trenera i učenika koristi različite oblike komunikacije kao što su ohrabrivanje, podsticanje, podrška
- ✔ Metode koje omogućavaju i promovišu izražavanje mišljenja, ideja, dijaloga i saradnje.

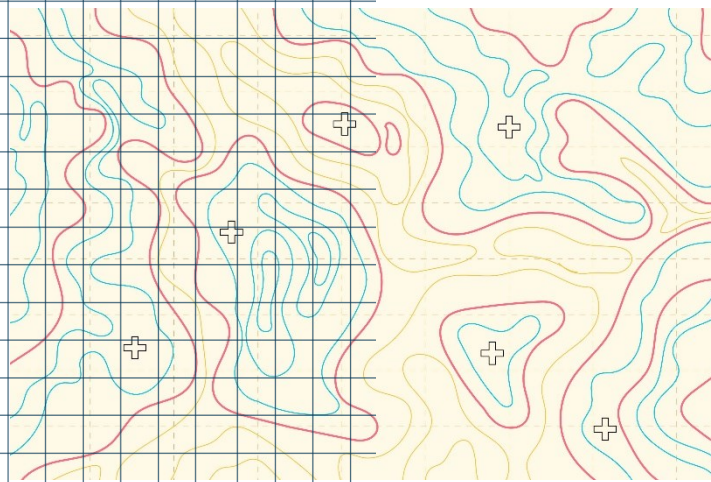
Ovi elementi su bili osnova za strukturu vodiča i pristup temi sigurnih prostora za učenje, kao i za pružanje specifičnih uvida, grupa učenika i različitih okruženja za učenje.

Konzorcijum projekta, kako u fazi kreiranja ideje projekta, tako i tokom prvih faza razvoja projekta, prioritarno je postavio uspostavljanje zajedničkog i što holističnijeg razumevanja koncepta sigurnih prostora iz društvene i obrazovne perspektive odraslih. Kako bi postigli saglasnost o reprezentativnoj konceptualizaciji sigurnog prostora za učenje, partneri su sproveli nekoliko sesija kreativnih brainstorminga koje su bile podržane istraživanjem (desk research) i saznanjima iz sprovedenih fokus grupa, prikazanih u publikaciji "Zašto, Šta, Ko i Kako: Izveštaj o fokus grupama" našeg projekta. Ovo je rezultiralo sledećom izjavom koja će biti korišćena kao osnova za pisanje

konkretnih predloga i uvida za edukatore i organizatore u oblasti obrazovanja odraslih kako bi se izgradilo sigurno okruženje za učenje.

Siguran prostor za učenje je prostor koji, bilo tehnički ili emocionalno, ima za cilj pružiti jednake mogućnosti, reprezentaciju i komunikacione puteve za marginalizovane grupe ili pojedince, unutar okruženja poštovanja i razumevanja koje eliminiše represivno ponašanje, prepoznaje njihove borbe i neguje otvoreni dijalog.

Uloga institucija u stvaranju sigurnih prostora za učenje

Različite institucije uključene u obrazovanje odraslih, bilo formalno ili neformalno, bave se temom sigurnih prostora za učenje u svojim svakodnevnim aktivnostima. Koncept sigurnosti je različito razvijan i negovan u okviru ovih institucija za obrazovanje odraslih. Različiti propisi i postupci za učenje unutar ovih institucija utiču na način na koji će se pristupiti i stvoriti siguran prostor, kao i na to kako će grupa učenika moći stvoriti sigurnu i dinamičnu grupu, te izraziti svoje ideje i mišljenja.

U okviru obuke na radnom mestu, najvažniji aspekt je poverenje i uverenje da sadržaji izneseni tokom procesa obuke neće biti korišćeni kao procena radne uspešnosti. U ovom primeru, tim za obuku unutar formalne institucije ili kompanije ima veliku ulogu u pružanju sigurnog prostora za učenike, jer pružanje slobode izražavanja i poverljivosti predstavlja jedan od osnovnih principa sigurnosti unutar učeničke grupe.

Druge organizacije koje rade u oblasti obrazovanja odraslih uglavnom se uglavnom bave pripremom okruženja za razvoj sigurnog prostora za učenje. Neki od ovih aspekata obuhvataju pripremu fizičkog aspekta prostora koji je inkluzivan, što je polazna tačka za otvorenu saradnju sa pojedincima i grupom. Štaviše, postavljanje jasnih ciljeva i ishoda, unapred podeljenih sa učesnicima, sprečava potencijalne nesporazume koji bi mogli nastati tokom procesa učenja i postavlja jasnu osnovu za fluidnu i produktivnu dinamiku grupnog učenja.

Dodatno, organizacije moraju biti fleksibilne i otvorene u suočavanju sa teškoćama koje se dešavaju tokom procesa učenja i biti sposobne da se nose sa njima. Ovaj aspekt predstavlja nivo razumevanja organizacije o tome kako sigurnom prostoru treba da se pristupi kao kolektivnom procesu koji je u stalnom procesu pregovaranja.

Razvoj produktivnog procesa učenja odnosi se na stvaranje sigurne atmosfere za učenje, a organizacije imaju ulogu u stvaranju početnih uslova za saradnju kako bi omogućili učesnicima i grupi za učenje da se slobodno izražavaju. Kreacija sigurnih prostora može zavisiti od spoljašnjeg okruženja jer to utiče na celokupnu organizaciju, ishode učenja i strukture moći koje oblikuju kontekst učenja.

Dodatno, organizacije moraju biti fleksibilne i otvorene u suočavanju sa teškoćama koje se dešavaju tokom procesa učenja i biti sposobne da se nose sa njima. Ovaj aspekt predstavlja nivo razumevanja organizacije o tome kako siguran prostor treba da se pristupi kao kolektivnom procesu, u stalnom procesu pregovaranja.

Razvoj produktivnog procesa učenja odnosi se na stvaranje sigurne atmosfere za učenje, a organizacije imaju ulogu u stvaranju početnih uslova za saradnički rad kako bi omogućili učesnicima i grupi za učenje da se slobodno izražavaju. Kreacija sigurnih prostora može zavisiti od spoljašnjeg okruženja jer to utiče na celokupnu organizaciju, ishode učenja i strukture moći koje oblikuju kontekst učenja.

Drugim rečima, važno je biti transparentan sa grupom u svim aspektima organizacionog rada i uloge koje organizatori imaju u procesu. Dodatno, organizacije treba da budu spremne i otvorene da dozvole različite sadržaje da budu deo procesa, a ne samo onaj koji je deklarisan kao jedini relevantan i prikladan u okviru političkog i kulturnog konteksta. Na ovaj način, organizacije u oblasti obrazovanja odraslih otvoreno učestvuju u demokratskim procesima zajedno sa grupama za učenje. Na taj način postaju vredan izvor generisanja pozitivnih promena u širem društvu.

Odgovornost za pružanje sigurnog prostora je podeljena među svim akterima koji su deo konteksta učenja: organizatori, treneri i učesnici. U okviru procesa učenja, odgovornost je podeljena između edukatora/trenera i učesnika, iz perspektive trenera u postavljanju inicijalne scene za siguran

prostor za učenje, do grupe koja bira odgovarajuće komunikacione veštine i metode za različite faze razvoja i učenja grupe. Deo odgovornosti leži i na celokupnom društvu u vezi sa obrazovnim sistemom (zakoni i propisi, okviri politika kako u formalnom, tako i u neformalnom obrazovanju), jer postavlja vrednosti i stavove prema obrazovanju i učenju uopšte.

Struktura vodiča

Vodič je strukturiran prema elementima sigurnog prostora za učenje navedenim gore, uz specifične veze i citate kako iz [Izveštaja o fokus grupama](#), tako i iz [Vizuelne biblioteke](#). Smernice su namenjene kao uvidi o tome kako pristupiti stvaranju sigurnih prostora za učenje za različite grupe učenika, uključujući različita okruženja (javni prostori, virtualni prostori, formalna i neformalna okruženja). Dodatno, u preporukama, konzorcijum projekta je identifikovao određene grupe učenika, sa dodatnim uvidima o tome kako se učeničko okruženje može prilagoditi i unaprediti za rad sa ovim populacijama.

Vodič uključuje preporuke za trenere i edukatore koji mogu prilagoditi i unaprediti svoje veštine i kompetencije u izgradnji sigurnog učeničkog okruženja, kao i metodologije rada sa raznolikim grupama učenika. Osim toga, vodič koristi primere dobre prakse i citate učenika i učesnika fokus grupa kako bi podstakao čitaoce.

Koncept sigurnog prostora u ovom vodiču je inkluzivan za fizičke i online prostore, sa specifičnim izuzecima i uvidima zbog različitih karakteristika tih okruženja. Zbog pandemije COVID-19, mnogi pružaoci obrazovanja odraslih i edukatori koristili su online prostor kao jedino mesto za učenje, i preporuke i sugestije o tome kako stvoriti sigurno online okruženje za učenje bile su izuzetno korisne. Vizuelna biblioteka je pružila mnoge interesantne primere kako delovati u virtuelnom sigurnom okruženju za učenje.

Okruženje za učenje kao element sigurnog prostora

Fizički prostor

Fizički prostor je veoma važan aspekt u okruženju za učenje, budući da je jedan od prvih elemenata sa kojima se učesnici susreću tokom procesa učenja. Organizacija inkluzivnog i personalizovanog fizičkog prostora doprinosi izgradnji sigurnog i udobnog okruženja za učenje.

Fizička organizacija radnih stolova, dizajnirana i stvorena da omogući jednakost svih članova grupe, predstavlja važan aspekt u stvaranju sigurnog prostora za učenje. Ovaj fizički aspekt posebno je važan jer pruža učenicima agensnost u kreiranju prostora za učenje i naglašava identifikaciju učesnika sa učeničkom grupom. Takođe, uspostavlja višedimenzionalne aspekte učenja kao prostora za razmenu između pojedinaca i grupa, kretanje, istraživanje i razumevanje učenja znanja kao nešto dinamično i fluidno, kroz različite procese stvaranja značenja.

Kao što je jedan od učesnika fokus grupe primetio: "gde god da je mesto, to je mesto '(...) gde se osećam prijatno'" (učenik), i "da bih se osećao sigurno, moram znati da se svi fizički bezbednosni propisi poštuju" (učenik). Generalno, možemo reći da je atmosfera sigurnog prostora izuzetno važna i za učenike i za edukatore" ([Izveštaj o fokus grupama](#), str. 23).

Kada proširujemo razumevanje prostora za učenje s fizičkog aspekta na druge, kao što su kontekst atmosfere i okruženje učenja, tema sigurnosti se prepliće sa idejama udobnosti i zadovoljstva. Ako se siguran prostor za učenje shvata kao zona komfora, sprečava učenike da razvijaju kompetencije za produktivan dijalog i kritičku analizu ideja i pristupa. Razlika između percepcije prostora kao sigurnog i osećaja udobnosti je opisana od strane jednog edukatora/trenera za odrasle kao:

"Sigurnost je sasvim drugačija od udobnosti, važno je to razlikovati, posebno kada radimo sa odraslim ljudima. Kako možemo pretpostaviti da je osoba slobodna da deli iskustva ako ne predvidimo takve trenutke nelagodnosti? Ključ za edukatora za odrasle je da zna kako da se nosi sa nelagodnošću i koristi je kao pretpostavku učenja, a ne da je eliminiše" (Izveštaj o fokus grupama, str. 16).

Sigurnost bi trebalo da bude garantovana atmosferom, dinamikom grupe, fizičkim prostorom i metodama kroz mogućnosti otvorenog diskutovanja i izražavanja mišljenja, istovremeno omogućavajući pozitivne promene kod učenika putem obrade važnih tema i kritičkog pregleda određenog sadržaja. Siguran i unapred pripremljen fizički prostor može omogućiti pozitivnu atmosferu koja podstiče proces učenja.

Vreme

Posvećivanje dodatnog vremena kako bi se učenici međusobno upoznali i stvorili radnu dinamiku grupe veoma je važno u kontekstu sigurne atmosfere za učenje. Dodatno, uzimanje u obzir različitih kulturnih konteksta i jezika u vezi sa vremenom je veoma vredno, budući da je to blisko povezano sa načinom na koji različite osobe i grupe uče i motivišu se.

Pratiti prostor za učenje grupe i pojedinačnih učenika pomaže im da osete vlasništvo nad procesom učenja, a alokacija vremena za dodatnu podršku i povratne informacije doprinosi saradničkoj dinamici učenja.

Kako učesnici doživljavaju siguran prostor za učenje

Siguran prostor za učenje omogućava višesmernu promenu kod učenika koja ih može dovesti do unapređenja veština i znanja, potaknuti radoznalost prema novim stvarima i povećati samopouzdanje (u sebe) kako bi povećali nivo svesti i delovanja.

Pravljenje dodatnog vremena i prostora u procesu učenja za učesnike da podele svoje znanje, veštine i iskustva omogućava osećaj delovanja i prisutnosti u procesu, kao i ko-kreiranje sigurnog okruženja za učenje.

Kao što je jedan učesnik pitao: "Kako možemo zaista biti sigurni ako se bojimo da kažemo ko smo?" ([Izveštaj o fokus grupama](#), str. 13)

Formalni obrazovni okvir

Korišćenje otvorenog pristupa kurikulumu (program se može prilagoditi i kreirati sa učesnicima) u formalnom obrazovanju omogućava veću bliskost sa lokalnim realnostima učesnika i više prostora da učesnici uključe svoje vizije i interese u proces učenja. Ovaj pristup uključuje učesnike u kreiranje vlastite verzije sigurnog prostora za učenje unutar formalnog okruženja.

Ovo je posebno vredno u radu sa određenim ranjivim grupama (na primer, romskim zajednicama) u procesima formalnog obrazovanja, gde je kurikulum prilagodljiv i otvoren za promene. Ovo se može postići i putem lokalnih koordinatora koji deluju kao posrednici između pružalaca obrazovanja i učenika, budući da razumeju lokalni kontekst.

Primer kako je specifična formalna obrazovna obuka sa Romskom zajednicom stvorila siguran prostor za učesnike i lokalnu zajednicu može se pronaći ovde u okviru programa "Funkcionalno osnovno obrazovanje za odrasle Rome" u našoj [Vizuelnoj biblioteci](#).

Javni prostori

Rad sa zajednicom u javnim prostorima otvara nove načine uključivanja istorijskih i društvenih aspekata specifičnog učeničkog okruženja.

Podsticanje nehijerarhijskih liderstava i aspekata učeničke grupe zajedno sa međusobnim dogovorom grupe o prostoru za učenje i deljenim ciljevima pruža dobru polaznu tačku za stvaranje sigurnog prostora za učenje.

Kada se radi u javnom prostoru, društveno-ekonomski kontekst u kojem se dešava učioničko okruženje veoma je važan. On oblikuje, dizajnira i usmerava prostor za učenje, jer predstavlja različite pozadine učenika. Aspekt sigurnosti učeničkog prostora može se postići priznavanjem ovih aspekata.

Korišćenje sporta i rekreacije kao načina istraživanja javnih prostora (ulica, trgova, različitih lokacija) može biti efikasan način pristupanja izgradnji sigurnog prostora, kao deljenog iskustva zajednice. Na primer, trčanje kako bi se promovisala inkluzivnost, multikulturalnost, participacija i jednakost kroz istraživanje javnih prostora. Ove aktivnosti mogu biti proširene na druženje i događaje za pokretanje važnih pitanja u lokalnim zajednicama (npr. ekološka, humanitarna pitanja).

Veoma dobar primer takve prakse je Beogradski urban Running Club (BurtBG), koji kroz sport i rekreaciju stvara zajedničke aktivnosti i sigurne prostore za izražavanje solidarnosti i kolektivnog angažmana.

Upotreba sporta i rekreacije je dragocen mehanizam u istraživanju fizičkih aspekata javnih prostora (kao što su lokalna mesta, topografija) i korišćenje toga putem kolektivnih rekreacionih aktivnosti predstavlja gledanje na siguran prostor kao istraživački proces učenja.

Javni prostori kao zajednička kolektivna mesta učenja mogu biti inspirativni prostori za pokretanje međugeneracijske razmene. Primeri fantastičnih neformalnih zajednica starijih žena koje stvaraju zajednički prostor za suživot mogu se naći u Vizuelnoj biblioteci, pod nazivom [Fondacija / Centar za međugeneracijski volontiranje](#).

Kada se pokušava integracija ranjivih grupa u stvaranje sigurnih javnih prostora, važno je imati na umu:

- ✔ Izgradnja novih javnih prostora za učenje trebalo bi da odražava specifičnost njihovog konteksta (na primer, izbeglice, ljudi iz različitih kulturnim konteksta u odnosu na većinu lokalnih stanovnika)
- ✔ Fizički aspekti prostora gde se odvijaju obrazovne aktivnosti trebalo bi da budu otvoreni i smatrani sigurnim za učesnike da dođu, provedu neko vreme, osećaju se udobno i dobrodošlo.

Ovi sigurni obrazovni prostori su proces u nastajanju i trebali bi da odražavaju raznovrsne društvene konekste učesnika, pa bi aktivnosti učenja i kurikulum trebali biti fleksibilni i usmereni na učenika. Aspekt sigurnog prostora za učenje trebao bi uključivati otvorenost i fleksibilnost različitih javnih programa; imati za cilj zagovaranje za različite članove grupe, uključujući prava ranjivih i manjinskih učesnika. Obrazovni programi bi trebalo da sadrže teme o participaciji u lokalnim zajednicama i načinima uključivanja različitih glasova i kulturnih pozadina u grupu.

Online, digitalni prostori

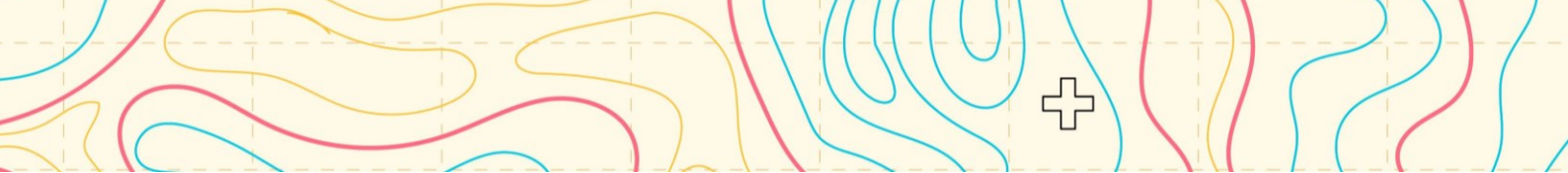
Digitalni prostori poput platformi društvenih medija i virtuelnih soba za komunikaciju postali su važan element u borbi protiv nejednakosti. Nematerijalni aspekt virtuelnog prostora nekim učesnicima pruža manje stresno okruženje za izražavanje, ali takođe stvara druge izazove u procesu učenja (izazovi u vezi sa metodologijom, manje interakcije, nemogućnost praktične upotrebe neverbalnih aspekata itd.).

S druge strane, kada se organizuju obrazovni programi oko osnovnih IT veština za neiskusne učesnike, virtuelno okruženje za učenje može biti izvor metoda kao što je "učenje kroz rad".

Digitalni alati za učenje poput VR-a i platformi za učenje mogu pružiti različita iskustva u istraživanju i unapređenju sposobnosti pojedinaca da budu deo raznovrsnih grupa širom sveta. Istraživanje javnih prostora u virtuelnoj stvarnosti pruža učesnicima priliku za svakodnevno iskustvo izvan njihove zone udobnosti. Primer kako je inicijativa ["City Walks"](#) koristila virtuelne stvarnosti usred pandemije kako bi ljudima pružila priliku da "putuju" digitalno može se pronaći u [Vizuelnoj biblioteci](#).

Poboljšavanje online prostora za mlade putem raznovrsnih platformi za učenje, neformalnih razgovora, časkanja i igrovih aktivnosti podstiče aktivno učešće ove specifične populacije. Ovo učešće pruža potencijal za eksplorativno učenja kroz jezik koji koriste u svakodnevnim situacijama, otvorenost za deljenje ličnih iskustava i osećaj veće angažovanosti u obrazovnim aktivnostima. Omogućavanjem online prisustva, treneri mogu pristupiti mladima nudeći im digitalno prisustvo kao prostor gde se učenje i kreiranje sigurnog okruženja istovremeno dešavaju.

Otvoren pristup online prostorima za učenje može biti izazovan kada je cilj stvoriti siguran prostor. Dizajn online prostora određuje određene vrste vizuelnog i audio izlaganja, kao i prisustvo unutar okvira virtuelnog prostora.

Tema sigurnosti u digitalnom okruženju može biti pretvorena u proces učenja, kroz razmišljanje o ličnim iskustvima, digitalnim identitetima i alatima za online komunikaciju. Sigurni prostori za učenje i komunikaciju na internetu treba kreirati tako da se stalno razmatraju i onemogućće skrivene uvrede maskirane u šalu, umanjivanje, preziranje i verbalno nasilje prema svima, a posebno prema marginalizovanim grupama.

Sve digitalne platforme za konferencije prikupljaju podatke učesnika, što dovodi sigurnost u digitalnom okruženju. Ponekad, izbor online platforme na kojoj će se učiti, zajedno sa obezbeđivanjem unapred deljenih smernica o privatnosti, može pružiti određenu sigurnost učesnicima (šta mogu očekivati i kako mogu unapred da se pripreme). Organizacija ili pružalac usluge obrazovanja za odrasle takođe su odgovorni za rešavanje pitanja sigurnosti digitalnog učenja, budući da učesnici treba unapred da budu obavješteni o bilo kakvom snimanju ili upotrebi njihovih ličnih podataka.

Uvođenje različitih online alata i metodologija za učenje (upotreba vizuelnih tabli, sekcija za komentare, kolektivne vežbe čitanja i pisanja) može biti korisno za prevazilaženje pasivne participacije.

Kao što je navedeno u [Izveštaju o fokus grupama](#), "važno je u vezi sa sigurnim online prostorima biti otvoren za potrebe i ograničenja učesnika i prilagoditi se različitim situacijama učenja" (str. 24).

Primer kako uključiti mlade učenike u digitalnom okruženju koristeći različite kolabirativne platforme može se pronaći u [Vizuelnoj biblioteci](#), u programu ["JUMP Jugendzentrum Marco Polo - ONLINE"](#).

Metodologije u kontekstu sigurnih prostora za učenje i veština i pristupa trenera

Treneri i edukatori koji direktno rade sa učenicima u oblasti obrazovanja odraslih imaju važnu ulogu u uspostavljanju sigurnog okruženja. Konzorcijum projekta je identifikovao neka saznanja, predloge metodologija učenja i pristupa koje praktičari mogu koristiti u svom radu. Ova saznanja su namenjena kao smernice za praktičare prilikom integrisanja teme sigurnog okruženja u svoj rad. Neka saznanja su više usmerena na veštine i pristupe trenera prilikom korišćenja već uspostavljenih metoda, dok su neka samo predlozi kako uključiti više participativnih metoda u svakodnevne obrazovne prakse.

Predlozi

- ✓ **Podsticanje komunikacije među učenicima tokom procesa učenja**
- ✓ **Pružanje podrške učenicima u različitim okruženjima kako bi uspostavili veze i izgradili zajedničko razumevanje šta je siguran prostor**
- ✓ **Pružanje podrške učenicima i održavanje te podrške tokom celog procesa učenja**
- ✓ **Podsticanje međusobne brige među učenicima i podrške u suočavanju sa promenama u njihovom okruženju.**
- ✓ **Podrška stvaranju sigurnog okruženja balansiranjem između kolektivnih akcija i individualne participacije u procesu učenja.**
- ✓ **Omogućavanje učesnicima da budu deo zajedničkog dizajniranja programa učenja**

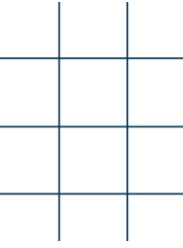
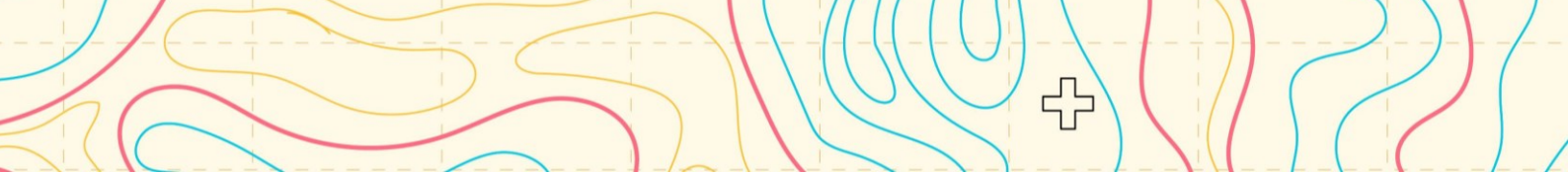
- ✔ Kreiranje programa prilagođenog potrebama učenika i obrazovne grupe; prilagođavanje lokalnim potrebama ovih specifičnih grupa, njihovim porodičnim i radnim zahtevima
- ✔ **Princip 4 zida - princip poverljivosti među učesnicima tokom celog procesa učenja**
- ✔ Podsticanje dobrodošlog i inkluzivnog prostora gde je moguće samoizražavanje
- ✔ **U neformalnom stručnom obrazovanju, sigurni prostori mogu biti usmereni kako na sticanje veština, tako i na podsticanje učenika da dele druge praktične i lične veštine i iskustva. Stručno obrazovanje je usmereno ostvarivanje ishoda i razvoj veština, te se aktivnosti koje služe za stvaranje grupne kohezivnosti često preskaću. Održavanje oba pristupa pomaže u integraciji različitih glasova i iskustava u grupi i ima koristi u deljenju kolektivnih odgovornosti za učenje**
- ✔ Upotreba obrazovnih metoda koje omogućavaju izražavanje mišljenja, interesa i vrednosti i koje omogućavaju učenicima da steknu raznovrsna iskustva tokom procesa učenja
- ✔ **Kolektivni sporazum o pravilima i principima procesa učenja takođe donosi razumevanje šire teme aktivnog građanstva i učešća u zajednici**
- ✔ Pružanje dodatnog vremena za razmišljanje i povratne informacije i obraćanje pažnje na fizičke aspekte prostora gde se učenje odvija

Kontinuirani rad na unapređivanju određenih veština trenera pomaže u podršci i stvaranju sigurnih prostora za učenje. Neki od veština uključuju: rad sa multikulturalnim grupama i marginalizovanim populacijama, veštine rešavanja problema, posredovanje, veštine rešavanja konflikata, metoda "bliskog vršnjaka" koja pomaže učenicima da aktivno učestvuju u procesu učenja, promociju obrazovanja za različitost, odnosno tranzverzalni pristup obrazovanju koji ima za cilj pružanje kritičkih alata potrebnih za dekonstrukciju dominantnih modela povezanih sa rodnom identifikacijom, seksualnom orijentacijom, kulturnim ili verskim poreklom. Negovanje refleksivnih sesija i povratnih informacija o procesu učenja, kao i lična evaluacija i samoocenjivanje unapređenih/stečenih kompetencija, mogu pomoći u uspostavljanju otvorenog prostora za dijalog i kontinuirano poboljšanje.

Predlozi

- ✔ **Učenje kroz praksu i omogućavanje učenicima da budu aktivni kreatori procesa učenja.**
- ✔ **Davanje prednosti aktivnim i kooperativnim metodama nastave koje promovišu praktične pristupe.**
- ✔ **Naglasak na odnosu između nastavnika/trenera i učenika kroz različite oblike komunikacije kao što su podsticanje, podstrekivanje i podrška.**
- ✔ **Omogućavanje učenicima da uče jedni od drugih, da rade na principima raznolikosti i saradnje u sigurnim prostorima za učenje i, ako je moguće, postanu edukatori ili multiplikatori u svojim lokalnim zajednicama.**

✓ Podsticanje dinamike grupe koja podržava empatiju i solidarnost među članovima, jer to vodi stvaranju atmosfere učenja međusobnog razumevanja.

Stvaranje sigurnog prostora je kontinuirani napor tokom različitih faza učenja. Dinamika tog procesa odražava različite nivoe osećaja sigurnosti kod različitih grupa i može se odraziti kroz različite metode, obrazovne alate i vežbe. Siguran prostor nužno ne znači okruženje bez nelagodnosti ili neslaganja između nastavnika/trenera i učenika, ili samih učenika. Naglasak u procesu učenja treba da bude na dijalogu i međusobnom poštovanju i razumevanju.

Identifikovane metode

Projektni konzorcijum je u okviru svojih aktivnosti identifikovao nekoliko metoda koje praktičari, edukatori i treneri u oblasti obrazovanja odraslih koriste prilikom kreiranja i održavanja sigurnih prostora za učenje. Opšti primeri predstavljeni u vodiču uglavnom su participativne prirode: angažuju učesnike da budu aktivni učenici u procesu, a istovremeno otvorena struktura učenja omogućava učesnicima da imaju druge opcije, izaberu i direktno se angažuju pri izboru metoda i pristupa učenju. Drugim rečima, struktura učenja je kolaborativna i participativna za sve učesnike, te ova dimenzija pruža pozitivnu osnovu za osećaj sigurnosti.

Predložene metode su samo neki primeri kako je u kontekstu sigurnih prostora za učenje važan pristup koji se koristi u radu jer stvara ravnopravan odnos između učenika i trenera.

[Živa biblioteka](#) kao metoda je prikazana u [Vizuelnoj biblioteci](#), kao alat za učenje koji može biti koristan za uspostavljanje sigurnog prostora sa ciljem da dublje poveže učenike, koristeći raznolika iskustva učenika. Bez obzira da li se koristi za deljenje specifičnih iskustava ili za neke druge ciljeve učenje, uspostavljanje veza i načina komuniciranja sa drugima je koristan obrazovni

alat za učesnike da se međusobno upoznaju i predlože način za uspostavljanje kolektivnog sigurnog okruženja za učenje. Takođe, ovu metodu bi bilo moguće primeniti i tokom radionica ili aktivnosti za izgradnju zajednice koje imaju za cilj povećanje svesti o sprečavanju diskriminacije i dekonstrukciji stereotipa.

Predlog

Upotreba metode "žive knjižnice" dodatno naglašava ulogu osobe koja olakšava i organizuje proces, zahtevajući suptilnost i empatiju. Ova metoda zahteva vešto vođenje procesa koji prenosi lične priče i ruši predrasude, istovremeno poštujući granice i jačajući pozitivnu grupnu dinamiku i atmosferu kolektivnog učenja.

Predlog

Obratite pažnju na udobnost učesnika tokom vežbe "žive knjižnice" kada koriste terminologiju za deljenje i razmatranje svojih ličnih iskustava. Ključna komponenta ove vežbe treba da bude odvojeno vreme za čitaoce i pripovedače da se bolje upoznaju, uz prilagodljivost fizičkog prostora kako bi se stvorila udobna i sigurna atmosfera za sve prisutne.

[Digitalno pripovedanje](#) za [Vizuelnu biblioteku](#) kao metoda u radu sa ranjivim grupama pruža virtuelnu platformu sa prostorom za predstavljanje različitih glasova i ličnih priča putem dijaloga i uključivanja u grupno pripovedanje. Učenici često dolaze iz homogenih grupa i dele slična iskustva.

Ovaj metod pruža prostor za učenje kao transformativnu platformu putem deljenja ličnih priča koje ponekad uključuju traumatična iskustva, što može

delovati kao terapeutsko olakšanje kako za pripovedača, tako i za celu grupu. Dodatno, mogućnost deljenja digitalne dokumentacije procesa širokoj publici promoviše uključivanje marginalizovanih grupa u širu zajednicu. Primer projekta koji je uključio metodu digitalnog pripovedanja može se naći u Vizuelnoj biblioteci pod nazivom [Siguran prostor kao osnova digitalnog pripovedanja](#).

Predlog

Traineri bi trebalo da poseduju veštinu da pristupe procesu sa potrebnom osetljivošću koja prati metodologiju digitalnog pripovedanja, uz podršku stručnog osoblja kao što su psihoterapeuti. Snimanje videa često može predstavljati posebno slavlje za grupu, ali konačna odluka o objavljivanju trebala bi da se donese zajedno sa članovima grupe.

Metode zasnovane na umetnosti u obrazovanju odraslih

Umetničke metode i učešće u umetničkim praksama pomažu u razvijanju praktičnih veština koje se oslanjaju na istraživački potencijal i manifestuju skrivene sposobnosti. Umetničke prakse predstavljaju dobar način za omogućavanje učesnicima da izraze unutrašnje interese i osećanja i pruže osećaj pripadnosti i sigurnosti.

Dramske metode, poput igranja uloga, omogućavaju sagledavanje različitih perspektiva i iskustava i razumevanje razlika, sa naglaskom na izražavanje misli i osećanja. Pored toga, muzičke prakse otvaraju nove načine za angažovanje učenika iz marginalizovanih grupa, kroz fluidan i participativan prostor za izražavanje, razumevanje svojih sposobnosti i sticanje većeg samopouzdanja. Iskorišćavanje prednosti muzičke prakse (umetničke prakse) kao sredstva intervencije u nepovoljnim društvenim kontekstima, sa ranjivim grupama, može se videti u primeru inkluzivnog projekta ["Som da Rua"](#). Ovaj primer pokazuje

različite aspekte sigurnog prostora za učenje, počev od fizičkog prostora, inkluzivnog okruženja za učenje i participativnih muzičkih praksi.

Kolektivne prakse artizanstva mogu se koristiti kao podsticaj za stvaranje sigurnih prostora za učenje. Deljenje aktivnosti koje podrazumevaju praktično i zabavno delovanje u kolektivnim aktivnostima pomaže u izgradnji duha zajednice i uspostavljanju sigurnog zajedničkog okruženja za učenje. Primer za to je nazvan "[Craftistas](#)".

Kreativnost u obrazovanju ili otvaranje prostora za izražavanje raznovrsnih veština i potencijala koji izgrađuju motivacione i razvojne aspekte učenja stvara snažnu vezu za razumevanje sigurnosti kod učesnika. Osim toga, omogućavanje kreativnih praksi u okruženju za učenje omogućava učesnicima da budu aktivni u kreiranju procesa učenja koji odgovara njihovim potrebama, jer kreativne igre opuštaju, motivišu i stvaraju pozitivnu grupnu dinamiku.

Primer kako su umetničke prakse povezane sa podrškom pacijentima sa mentalnim zdravstvenim izazovima da se više angažuju u učeničkim aktivnostima može se naći u programu "[Manicómio](#)" u Vizuelnoj biblioteci. Prilikom rada sa ranjivim grupama, osećaj pripadnosti i učešće u grupi putem umetničkih praksi (pozorište, muzika, likovna umetnost...) mogu biti korisno sredstvo za postizanje prostora za dijalog i podsticanje različitosti, izraza i mogućnosti u procesu učenja.

Igre u okruženju učenj

Gamifikacija, primenjena kako u formalnim tako i u neformalnim okruženjima, kako online tako i uživo, može biti interesantan i vredan alat za stvaranje sigurnih prostora za učenje. Elementi i alati igara mogu olakšati izražavanje učesnika putem korišćenja neverbalnih komunikacionih kanala i metafora koje igra pruža. Igranje igara može olakšati međugrupne odnose, povećati lične i kolektivne kompetencije, dok istovremeno doprinosi kreiranju sigurnih prostora

The SAFE Learning Guide:

How to create and Maintain Safe spaces for Learning

(npr. rešavanje problema, donošenje odluka, socijalne i komunikacione veštine).

Zauzimajući pristup direktno demokratskog i društveno konstrukcionističkog pristupa uspostavljanju odnosa između nastavnika i učenika, kao i između samih učenika, konzorcijum predlaže da je nastavna strategija zasnovana na principima društvene igre značajan način da se osveži strukturano predavačko okruženje na teme kao što su shvatanje dinamike moći, sigurni i nesigurni elementi suživota, prepoznavanje borbe i podizanje svesti o višestrukoj diskriminaciji. Prvobitno osmišljena kako bi olakšala razumevanje suštinskih informacija, društvena igra koju je konzorcijum projekta kreirao ima za cilj omogućiti nastavnicima da izazovu reakcije u vezi sa procesom koje služe kao tačke za podučavanje o teoriji i praksi, posebno o stvaranju sigurnog okruženja. Razvijena društvena igra takođe je praćena metodološkim priručnikom koji spaja niti sociološke i obrazovne teorije kako bi se demonstrirala pedagoška vrednost ovog pristupa društvenim igrama, kao i da bi se pružila "pravila" igre.

Online verzija, kao i pregled za štampanje i korišćenje fizičke verzije igre koju je osmislio konzorcijum našeg projekta, mogu se pronaći [ovde](#).

Različite grupe učenika

Unutar primera u [Vizuelnoj biblioteci](#), projekat je obuhvatio različite primere sigurnih prostora za učenje u različitim grupama odraslih učenika. Svi gore navedeni principi o pristupima stvaranju sigurnih prostora za učenje namenjeni su opštoj populaciji odraslih. Međutim, neki identifikovani primeri ukazuju na dodatnu podršku za određene grupe. U nastavku su navedeni primeri projekata ili programa koji demonstriraju specifične pristupe u radu sa određenim tipom grupa, koristeći različite metodologije, pristupe i okruženja za učenje.

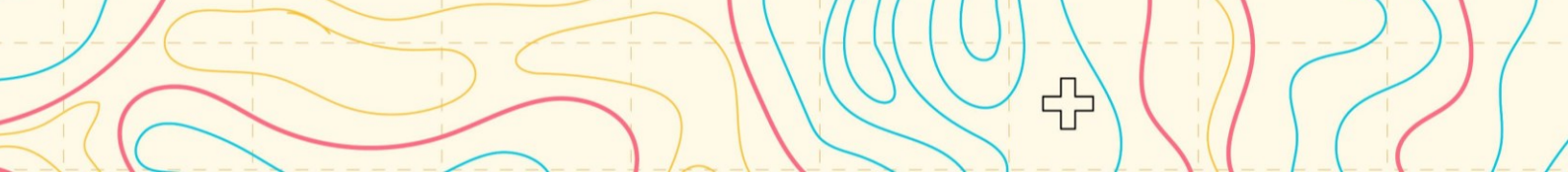
Razni primeri u Vizuelnoj biblioteci predstavljaju rad sa marginalizovanim grupama žena i grupama koje su diskriminirane na osnovu njihovog rodnog identiteta, kao što su [Miteinander Lernen](#) i kursevi drugih jezika, razni radionice, savetovanje i terapija za žene, porodice i decu (sa migracionom prošlošću), kao i popodnevna briga za decu iz manje privilegovanih sredina iz okolnih škola.

Još jedan primer od strane [Que\[e\]rbau Seestadt](#) nudi koncept zajedničke javne dnevne sobe i obrađuje kvir načine života i alternativne koncepte porodice i komšiluka. Korišćenje javnog prostora za političke debate, kulturne događaje i zajedničke obroke komšija zasniva se na ideji kolektivnih sigurnih svakodnevnih okruženja za učenje.

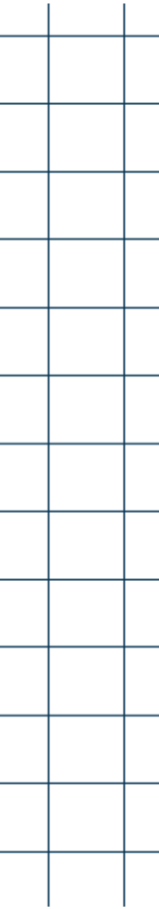
Razvoj zajednice kroz istraživanje rodnih identiteta, kulturne baštine i otpora patrijarhalnim normama tema je projekta [ENXOVAL: vreme i prostor otpora](#).

Predlozi

- ✔ **Korišćenje multigeneracijskog pristupa u stvaranju i povezivanju različitih lokalnih zajednica žena pomaže u naglašavanju raznovrsnih kulturnih, istorijskih i prirodnih resursa. Dodatno, okruženje za učenje trebalo bi da bude vođeno principom pružanja jednakih prostora za raznoliku grupu žena.**
- ✔ **Prilikom rada sa ranjivom grupom (npr. diskriminacija na osnovu rodnog identiteta), siguran prostor se ističe kao izlaz za emocionalno i fizičko, lično i međuljudsko prihvatanje i poštovanje, kao i kao mesto za sticanje dodatnih ličnih veština i znanja.**

↘ **Stvaranje sigurnog prostora je zajednički napor. Učešće i inicijativa se razvijaju zajedno i služe kao način emancipacije i unapređenja latentnih potencijala pojedinca.**

[Primer organizacije E8](#) kao organizacije za mlade koja radi s različitim grupama mladih, predstavlja specifičan primer fokusiran na rad s mladićima o temama rodne nejednakosti i zdravim stilovima života.

Ovaj poseban pristup sugerije da rad s populacijom mladih o temama seksualnog obrazovanja i rodne identifikacije zahteva stvaranje prostora za učenje koji dopušta otvorenost i prihvatanje. Korisno je unapred pripremiti protokole kako bi se pružila jasna uputstva o održavanju prostora za učenje, u pogledu strategija komunikacije, protokola o nenasilju i sprečavanju diskriminacije i zlostavljanja.

Drugi primeri kao što je Radionica [ETA BETA - "FARE TAG"](#) namenjeni podršci mladima starosti od 14 do 25 godina u teškim situacijama, koristeći metode zasnovane na umetnosti i računarske igre kako bi se iniciralo učešće i izražavanje skrivenih potencijala. Ovaj projekat je posebno interesantan jer omogućava saradnju u dizajniranju metoda, pristupa i igara za učenje između grupa mladih i profesionalnih trenera, psihologa, socijalnih radnika i antropologa.

[Laboratorija za umetnost i građanstvo \(LAC\)](#) radi s marginalizovanim grupama mladih, pružajući veštine za život i zapošljivost koristeći različite pristupe i metodologije koje podržava Fakultet za psihologiju i obrazovne nauke Univerziteta u Portu.

Predlozi

Treneri koji rade s populacijom mladih uvek bi trebali stvarati atmosferu koja podstiče samoprihvatanje, istraživanje različitih interesa i pristupa učenju. Grupa mladih i tinejdžera traži odobrenje kako od svojih vršnjaka, tako i od trenera, i siguran aspekt prostora za učenje treba da se temelji na tome.

Primeri organizacija, inicijativa i projekata koji rade s grupom izbeglica ukazuju na važnost podrške i podsticanja inicijativa kolektivnih grupa izbeglica za aktivno građanstvo i učešće u društvu. Neki pristupi sugerišu olakšavanje umrežavanja među grupama različitih etničkih porekla i stvaranje efikasne strukture koja omogućava njihovu sposobnost umrežavanja, uz promovisanje inkluzivnih stavova koji podstiču toleranciju, međusobno razumevanje i solidarnost.

Sigurni prostori u ovom kontekstu ispunjavaju prazninu između života na marginama i uključenosti u društvo. Stvaranje mosta komunikacije sa domaćim društvom pruža prostor za ovu populaciju da se oseća uključenom.

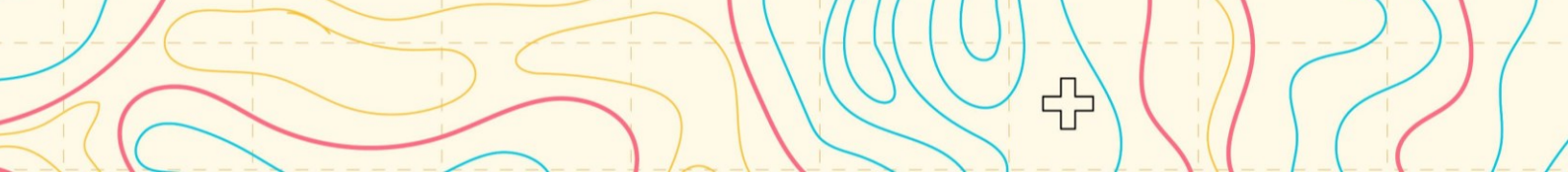
Predlozi

- ✔ **Oснаživanje izbeglica, posebno žena, da pronađu načine za samostalno izdržavanje; preporučuje se obuka u stručnim veštinama i veštinama za život.**
- ✔ **Potrebno je osigurati da učenje ne nanosi štetu i da obrazovanje ne pojačava nejednakosti niti podstiče dalje podele.**

Rad s grupama izbeglica LGBTIQ+ zahteva rad na inkluziji, prihvatanju i samoaktualizaciji s jakim naglaskom na učenički proces kao putu ka postizanju autonomije i nezavisnosti. Siguran prostor za učenje odraslih u ovom slučaju se vidi kao nužnost za osnaživanje, samoaktualizaciju i aktivno

The SAFE Learning Guide:

How to create and Maintain Safe spaces for Learning

učešće u društvu. Primer [Atinske stambene kolektive za LGBTQIA+](#) osobe od strane organizacije Safe Place International nudi integrativni pristup uključivanju izbegličkih LGBTQIA+ grupa u društvo, nudeći kurseve jezika, pravnu podršku, obuku za poslove i radionice za psihosocijalnu podršku.

SAFE SPACES FOR LEARNING

*The SAFE Learning Guide:
How to create and Maintain Safe spaces for Learning*